

9. Výuka hudebně-teoretických předmětů u žáků se specifickými vývojovými poruchami (*LMD, dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie*), lateralita, způsob hodnocení hudebních vědomostí a dovedností žáků.

Pokud u žáka sledujeme dlouhodobější problémy s hrou na hudební nástroj a s hudební teorií, které se projevují potížemi se čtením not a hrou z not, pletou se jim ruce, nedokážou se soustředit na vykonávanou činnost, vyvstává určité riziko, že žák může trpět specifickou poruchou učení.

Do ZUŠ se hlásí i děti, které trpí specifickými vývojovými poruchami učení. Tyto děti jsou schopné vzdělávat se v hudbě a mnohdy podávat i velmi pěkné hudební výkony, avšak vyžadují individuální přístup, který jim pomáhá překonávat všechny obtíže.

Každý učitel by měl znát základní charakteristiky jednotlivých poruch a způsob, jak je zmírnit nebo se s nimi během vyučovacího procesu úspěšně vypořádat. Po učiteli se vyžaduje nejen profesionální přístup hudební a pedagogický, ale i psychologický.

Každý žák, který se na ZUŠ hlásí a má z psychologicko-pedagogické poradny diagnostikovanou spec. poruchu učení či jinou poruchu, by měl tuto skutečnost sdělit (např. prostřednictvím rodičů) svému novému učiteli. Pokud to neudělá, vystavuje se riziko vzniku nedůvěry (učitel si zpočátku myslí, že žák doma necvičí, když dělá opakovaně chyby) a brzdí svůj hudební vývoj (učitel nehledá prostředky ke zmírnění poruchy). Pokud má učitel podezření, že žák nějakou poruchou trpí, nesmí se bát rodičů žáka taktně zeptat, zda nemá žák problémy ve škole nebo nemá diagnostikovanou poruchu učení (s vysvětlením, co ho vede k tomuto uvažování). Žákovi pak navrhne individuální studijní plán. Tato výuka vyžaduje velkou spolupráci rodičů žáka a velkou trpělivost pedagoga, rodičů i žáka.

Počet dětí s poruchami narůstá, podle odhadu psychologů tvoří 15-20% dětské populace, tedy téměř každé čtvrté dítě. Učení těchto dětí vyžaduje mnoho úsilí, trpělivosti a vytrvalosti na straně učitele, rodičů a i samotného žáka. Úspěch nemusí být vždy zaručen.

Pojem „specifické poruchy učení“ není terminologicky sjednocený. Často bývají používány termíny „specifické poruchy učení a chování“, „vývojové poruchy učení“, „žáci se specifickými vzdělávacími potřebami“.

Zdeněk Matějček uvádí definici vědců z USA: „Poruchy učení jsou souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání. Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají dysfunkci centrálního nervového systému. I když se porucha učení může vyskytnout souběžně s jinými formami postižení (jako např. smyslové vady, mentální retardace, sociální a emocionální poruchy) nebo souběžně s jinými vlivy prostředí (např. kulturní zvláštnosti, nedostatečná nebo nevhodná výuka, psychogenní činitelé), není přímým následkem takových postižení nebo nepříznivých vlivů.“

střídat činnosti

zařadit pohybová a uvolňovací cvičení

být nesmírně trpělivý

pracovat s pomůckami – různé kartičky, kostky, tabulky,...

důležité je jednání s rodiči

žák má individuální studijní plán

hodnocení těchto žáků – slovní, kombinované, odměny (nálepky apod)

Dyslexie = specifická porucha čtení

- je nejčastější

Projevuje se:

- potížemi ve vnímání a pamatování znaků (not, písmen) a jejich následnou přeměnou v mluvenou řeč a zvuk (proto se s ní nejvíce potýkají zpěváci) – tj. čtou pomalu nebo pouze slabikují (dělá jim problém umyslet a zahrát delší frázi), zaměňují noty (týká se výšky v obou klíčích, ale i délky not)
- potížemi pochopením notového textu a zřetelného rozlišení detailů
- možní jsou i obtíže představy textu vnitřním sluchem

Dysortografie = specifická porucha pravopisu

Projevuje se:

- potíže se sluchovým vnímáním délky písmen a slabik, rytmu řeči a jemných zvukových nuancí (hra na klavír je velmi dobrý podpůrný prostředek a je zábavnější než bzučák)
- špatná úprava písma, zaměňuje noty (psaní nožiček u not)

Dyskalkulie = specifická porucha matematických schopností

Projevuje se:

- problémy při počítání jednotlivých dob (nemohou se dopočítat především při prv-ní do-ba) – jde o tzv. verbální dyskalkulii

Dysmúzie - specifická porucha schopnosti vnímání hudby

- porucha není častá, dá se napravit orffovskou metodou

Projevuje se:

- žák si nepamatuje melodii, rytmus, nerozlišuje tóny.
- nenaučí se hudbu reprodukovat

Dyspraxie = specifická porucha motorických funkcí, hrubá motorika je zpožděná, poté i s jemnou jsou problémy

projevy:

neobratnost při stolování, dětských hrách, oblékání, dítě se často vrtí, je pomalé např. při psaní, je pohybově neobratné

ADHD (Attention-Deficit/Hyperaktivity Disorder) = poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou

Hyperaktivita – vyznačuje se pohybovým neklidem, nadbytkem pohybů, impulzivním až agresivním chováním, zbrklostí, malou vytrvalostí, unavitelností

Hypoaktivita – méně se vyskytující snížení aktivity a výkonnosti, zdlouhavost úkonů

LMD (lehká mozková dysfunkce) – jedná se o nedostatečné vyvinutí funkce řízení mozku, která může narušit schopnost učit se. Děti nemají porušenou inteligenci (mají ji průměrnou nebo lehce nadprůměrnou). Příznaky jsou rozsáhlé:

- špatná výslovnost, pomalý vývoj řeči
- motorické potíže
- nedostatek zrakového a sluchového vnímání
- špatná orientace a paměť

Důsledkem jsou poruchy chování a pozornosti. Děti často říkají: „to mě nevadí“, šaškují, upozorňují na sebe za každou cenu. Časté jsou i neurotické projevy (strach, napětí, zloba, lítost).

U dětí se specifickými poruchami učení se často vyskytuje sevřenost, krátkodobá soustředěnost (i 20 minut může být příliš), strach z pohybu a chyb, upjatost, strach a neochota poznávat nové věci, skladby atd.

Mnozí rodiče o poruchách dětí ani neví nebo se za ně stydí a nechtějí o problémech mluvit nebo si je připustit. Přitom pravidelným cvikem a správným přístupem se dají poruchy ovlivnit a zmírnit, pokud je o nich učitel informován nebo je sám rozezná.

Příčiny specifických poruch učení:

1. genetické vlivy – chlapci bývají postiženi 3x častěji než dívky

- leváků bývá v některých rodinách více

2. vlivy prostředí – děti s poruchami jsou vystaveny větším tlakům a musí vyvíjet mnohem více úsilí ke zvládnutí situací

3. poškození mozku a lehké mozkové dysfunkce (LMD) – dá se zjistit počítačovým tomografem nebo magnetickou rezonancí. Dochází k nim v průběhu těhotenství matky, při porodu nebo při onemocnění do dvou let dítěte.

4. vliv lateralit a dominance mozku (viz níže)

Je nutné si u žáků vnímat i nepozornosti, snadné unavitelnosti, motorických obtíží, ale i celkového vývoje – slovní zásoby v poměru k danému věku, rodinného prostředí, vztahu dítěte k ostatním dětem

Lateralita a mozková dominance

Levá hemisféra zpracovává řeč, slabiky, melodii. Řídí pravou část těla

Pravá hemisféra zpracovává přírodní zvuky, hlásky, rytmus, prostorové vztahy, emoce, zrakové rozlišení. Řídí levou část těla.

Dominantní hemisféra je ta, která řídí řeč.

Pokud pravé oko nekontroluje levou ruku a naopak, mluvíme o „křížené lateralitě“. Takové děti jednou rukou píšou a druhou např. chytají míč. Děti mají problém s určování vpravo-vlevo. Při hře z not hrají skupinky not zprava doleva.

Dyslexii, dysgrafii a LMD doprovázejí i další poruchy:

Porucha pravolevé a prostorové orientace:

- pletou si ruce

- nedokáží se zorientovat na klaviatuře (vpravo-vlevo, ale i 2 a 3 černé klávesy)

- nedokáží určit směr pohybu (nahoru-dolů, stoupající-klesající)

Poruchy sluchového vnímání rytmu:

- nerozpozná výšku, délku, sílu a barvu tónu

- neurčí charakter hrané skladby
- nepozná úhozy (legato, staccato)
- nepamatuje si, co slyšelo

Poruchy čtení a zrakového vnímání

- není schopné pohledem naráz vnímat výšku a délku tónů a směr melodie v rámci jedné notové osnovy (natož dvou) – dá se zlepšit ukazováním not při hře a zakrýváním ostatních taktů kolem

Poruchy řeči – smysl slov jim nezáměrně uniká, některá slova zapomínají nebo zaměňují – je dobré slova zdůraznit např. obrázkem, zvukem, pohybem. Vše mnohokrát opakovat, připomínat, kontrolovat.

Poruchy hrubé a jemné motoriky – omezená schopnost osamostatnit ruce, nohy a hlavu v pohybu. To souvisí s problematikou pravolevé a prostorové orientace a poruchou vidění. V jemné motorice chybí hbitost, pružnost, soustředěnost a samostatnost prstů.

Dítě s poruchou učení je z počátku vždy schopno plně vnímat je jednu věc a činnost. Tj. pokud doma něco nacvičí a v hodině mu k tomu dáme další novou informaci (např. přidej pedál), skladba se na chvíli zcela rozpadne, téměř vše nacvičené přestane jít a až doma pilným cvičením se po několika dnech podaří ke skladbě připojit i pedalizování.

Příznaky poruch učení u těchto dětí rostou ve chvílích strachu, nejistoty a časové tísně. Proto jim na vše musíme dát mnohem více času, potřebují jiný přístup a systém práce. Nové úkoly musíme přidávat postupně po jednom (ne více věcí naráz – např. hra správných not a k tomu správné držení ruky). Ze strany učitele a rodičů tato práce vyžaduje velkou trpělivost, důslednost, srdečnost, vynalézavost a tvořivost. Prvním krokem je odstranit strach a obavy žáka a získat si jeho zájem (např. používáním různých pomůcek)

Žáci potřebují i častější přestávky na odpočinek a relaxaci, práci po kratších časových úsecích.